

УДК 378.049(477):159.922.4

DOI 10.31654/2520-6966-2018-11f-93-125-136

А. С. Зеленько

доктор філологічних наук, професор кафедри слов'янської філології, компаративістики та перекладу Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

О. А. Зеленько

кандидат медичних наук, доцент кафедри загальної психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Микола Гоголь і художній контекст в аспекті когнітивної психології та лінгвістики

У статті обґрунтовується новий підхід у дослідженні творчого спадку і життя видатного російського письменника Миколи Гоголя. З цією метою автори використовують когнітивну психологію та лінгвістику. Вони констатують, що він виріс на Україні, знав українську народну творчість й історію країни. Під час навчання у Гімназії вищих наук спілкувався з демократично орієнтованими викладачами й сформувався під їх впливом. Про це свідчить його участь у студентському русі. Після закінчення навчального закладу приїхав до столиці. Там сподівався стати чиновником чи артистом. Він мріяв також стати письменником. Але без сторонньої підтримки опинився у безвиході. Був завербований жандармським управлінням. Його світогляд був суперечливий. Це було зумовлене його становищем. Демократична спрямованість юності зіткнулася з непривабливою сьогоденною реальністю. Письменник бачив глибокі суперечності у функціонуванні суспільства. Ці суперечності ускладнилися виявленням ним шовіністичним ставленням влади до прилученої України. Письменник у своїй творчості відтворив свою світоглядну еволюцію написанням кількох циклів. Він констатує гострі як соціальні, так і національні суперечності. Демократичні погляди й імперська політика в аспекті ідеології православ'я, самодержавства й народності зумовили творчу кризу як носія, українського етносу, що став провідником російського шовінізму.

Ключові слова: Гоголь, гоголезнавство, доля, когнітивна лінгвістика, психологія, свідомість.

Перелік гоголезнавчих праць лише співробітників Ніжинського державного університету сягає кількох сотень. Зрозуміло, сумарна кількість в Україні, а тим більше за рубезем – це тисячі публікацій. Гоголезнавство зі своїм величезним спадком асоціюється з гоголезнавчим центром в університеті, зокрема його керівником проф. П. В. Михедом.

Патріархом дослідження спадку Миколи Гоголя був і залишається прискрипливий знавець його спадщини завідувач кафедри слов'янської філології, компаративістики та перекладу Г. В. Самойленко. Лише за останні роки гоголезнавство збагатилося цілим рядом його книг [11–15].

Прекрасно сформульована проблема міжвишівської конференції, присвяченої 210-річчю від дня народження класика російської літератури М. В. Гоголя, дає можливість по-новому у психолого-соціальному аспекті, залучаючи когнітивну парадигму, проаналізувати значення художньої літератури як засобу відтворення соціальної й національної (етнічної) свідомості, їх співвідношення у цивілізаційному становленні носіїв, а також роль митців у цьому процесі. Трагічна постать класика російської літератури, що був реалізатором і наслідком реалізації саме народності як складового компонента імперської політики Російської імперії під егідою самодержавства, православ'я й народності заслуговує на особливу увагу.

Мова письменників, власне мова художньої літератури як синтез повсякденно-побутового мовлення й усної народної творчості, будучи засобом художнього відтворення свідомості елітника-митця, відтворює, як правило, цілісну концептуальну модель світу письменника. Немає сумніву, до речі, що зіставний концептуальний аналіз художніх моделей, скажімо, першого як російського (М. Гоголя) й другого українського (Т. Шевченка) самоусвідомлення має доповнити свідомісне відтворення як першого, так і другого.

Група викладачів факультету членів секції російської мови й перекладу кафедри слов'янської філології, компаративістики та перекладу під керівництвом професора А. С. Зеленька [6] робить спробу по-новому підійти до аналізу спадку Миколи Гоголя. Мова заходить про свідомісне психо-соціальне осмислення в аспекті методології соціальної педології художньої творчості Миколи Гоголя. Автори намагаються, здавалося б, очевидне саме собою витлумачити не описово-споглядально чи традиційно-соціологічно, а аналітико-парадигмально.

Ідеться про спробу по-новому проаналізувати еволюцію становлення світогляду письменника на основі його творчого доробку. Авторами це робиться науково на основі когнітивної парадигми. До речі, вони знають, що спробам психологічного осмислення творчості Миколи Гоголя присвячені праці академіка М. В. Поповича "Микола Гоголь. Роман-есе" (1989), професора І. О. Сікорського "Психологічна спрямованість художньої творчості Гоголя", нарешті, книга "Буття і страх: етюд про Гоголя" професора Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя О. Г. Ковальчука [8].

Післяперебудовчий у СРСР, а в Україні суверенний періоди позначені активізацією проблем методології гуманітарних галузей науки, зокрема психології, мовознавства. Після тривалого марксистсько-ленінського засилля у російській та українській науці, зокрема у психології, утверджується методологічний пуризм, коли замість методології у широкому розумінні постає власне методика дослідження, методологія у вузькому розумінні. Автори цієї розвідки регенерують категорію методології у її традиційному вигляді: власне методології, ідеології та методики дослідження. Робиться те ними на основі когнітивної парадигми, демократичної ідеології та методики дослідження (гносеологічної складової). Когнітивна психологія й лінгвістика у суверенній Україні утверджуються в парадигмальній ієрархії галузей абсолютизацією категорії загальної психологічної свідомості та її похідних соціальної та етнічної свідомості (підсвідомості) відповідно соціальної й етнічної психології. Це робиться для виявлення суперечностей у формованій свідомості митця на основі визначення співвідношення у ній абсолютизованої релігійної та етнічної підсвідомості. Отже, психологічний свідомісний парадигмально визначений аспект базується, найперше, на аналізі категорії загальної психології свідомості і похідних від неї соціальної свідомості та етнічної свідомості.

Розуміння значущості еліти як носія підсвідомості (й свідомості) українського етносу демонструвалося провідниками політики самодержавства, православ'я та народності у царській Росії, радянськими ідеологами, борцями з буржуазним українським націоналізмом у СРСР, а тепер – завойовниками, носіями "Русского мира" постійною непрямою і прямою антиукраїнською нівеляцією, зокрема численними обмеженнями й заборонами української культури та мови. Усе те промовисто себе виявляє. Ідеологи російського шовінізму у своїй антиукраїнській практиці від супротивного керувалися тезою, що будь-який народ існує до тих пір, поки в нього наявний оптимальний відсоток еліти.

Художня творчість М. В. Гоголя як засіб вираження соціальної свідомості (підсвідомості) громадянина Російської імперії, ідеологія функціонування якої поєднувала, зважаючи на сучасний псевдопатріотизм абсолютної більшості РФ, органічно принципи самодержавства, православ'я та народності. Зрозуміло, що однією з форм реалізації антиукраїнської політики було нейтралізація у представників творчої еліти етнічного компонента у формованій політичній свідомості письменника-елітника, громадянина російської політичної

нації, носія українського етносу. Абсолютизована релігійна підсвідомість соціальної свідомості стала причиною трагедії митця.

Сформований під впливом децю соціальної зрлої демократизації, зумовленої соціальними трансформаціями у Європі й декабристським рухом, вільнолюбивий дух письменника у Петербурзі залишково постав у його підсвідомості політичною еротикою. Реалізація її зумовила з'яву життєстверджуючих демократично колоритно малоукраїнськи забарвлених оповідань у збірці "Вечори на хуторі поблизу Диканьки". У подальшій творчості етнічна підсвідомість розчинилася в українській милозвучності російської літературної мови. Мовна підсвідомість як компонент етнічної зумовила своєрідний гоголівський стиль російської прози.

Живомовний народний колорит персонажів названої збірки споріднює оптимізмом з кумедними шукачами втраченої грамоти від героїчних козацьких борців з польськими поневолювачами, уособлених полковником Тарасом Бульбою. Сумирні компромісні полковники – це братія у столиці, що допомагають на чортові прибулому з хутору під Диканькою ковалю Вакулі потрапити до імператриці. До речі, серед петербурзької братії земляків могли бути домислені колишній козацький полковник фактично віце-канцлер Російської імперії ясновельможний князь О. Безбородько, міністр іноземних справ граф В. Кочубей.

Уже у збірці "Миргород" народний гумор заступається глузливим зображенням повітового русифікованого дворянства. Надалі етнічна підсвідомість розчиняється у його спотвореній релігійній соціальній свідомості російського псевдоелітника. Спадкоємці козацьких старшин – це нині дріб'язкові дворяни Іван Іванович та Іван Никифорович. У "Петербурзьких повістях" іронічно відтворюється соціальне протиставлення сановного вельможі та жалюгідного чиновника низького рангу уже поза етнічним колоритом. Убивчим сарказмом постає узагальнене відображення самодержавницької кріпосницької Росії у "Ревізори". Як це нагадує ліберально-бюрократичну систему суверенної України, що постала перед необхідністю демократично реформуватися.

Викликає подив сумісність нищівної іронії у відтворенні дворянства й ліричних життєстверджуючих монологів у романі "Мертві душі". Безумовно, підусвідомлено у письменника алегорично-метафорично мертвими душами, яких шукав шахрай-дворянин, постали гротескно відтворені ним типово середньостатистичні губерньські російські дворяни.

Створюється дивна ситуація: сприйнятий офіційною владою тендітний інтелігент фактично з дозволу двора лінчує вади

тогочасної системи імперської Росії. Йому, гіпертрофічно віруючому християнину, бачиться уся безглуздість земної людини (від жалюгідного канцеляриста до бундючного сановника) у функціонуючій на сприйнятих ідеалізованих ним принципах самодержавства, православ'я й народності, системі, куди потрапила героїчна козацька батьківщина. Це заради цього Тарас Бульба позбувся своїх синів, а його самого спалили живцем?

Можна припустити, що гіпертрофовано абсолютизуючому християнську віру художнику-провидцю відкрилася парадигмальна циклічність буття самоусвідомлюючого елітника, з одного боку, у безкінечності самопізнання гармонії творчості елітника, а з другого – безглуздя повсякденно-побутового життя пересічної людини. У Миколи Гоголя, художнього творця далекого уже XIX ст., підсвідомо визрівала парадигмально думка про циклічність функціонування земного буття, зумовленого внутрішніми земними закономірностями. Християнською категорією віри він захищався від негативу непізнаного безкінечного страху буття, не усвідомлюючи того, що негативи повсякденного безкінечного страху долаються позитивами виявлюваною й формованою елітником мистецькою гармонією, яка має підпорядкувати собі упорядкування соціальної організації буття людей як найвищої форми функціонування матерії.

І саме тому визнання пропагованої класиком вітчизняної психології тріадної (фізіолого-психо-соціальної) категорії психічної діяльності свідомості із закладеною у ній потенцією внутрішнього розвитку робить прийнятним для вирішення проблеми залучення авторами сформульованого психо-свідомісного аспекту аналізу творчого спадку письменника. У такому випадку стають очевидними неприйнятні при оцінці видатних творців-елітників спроби абсолютизувати повсякденно-побутову реальність у їх стосунках з властями. Власне йдеться про те, що нищівний критик самодержавства Микола Гоголь з самого початку перебування його у столиці був нібито завербованим жандармським управлінням. До речі, злі язика змусили визнати свою співпрацю з органами безпеки Польщі лауреата Нобелівської премії Л. Валенсу. Інші злі язика констатують нелогічність присвоєння Героя України академіка І. Дзюбі, що підписав покайного листа. Дивно постає не лише невдячно геніально відтворена соціальна дійсність, але й надана можновладцями можливість її відтворити. У цьому авторами бачиться внутрішня сутність безкінечного функціонування світу і діалектика процесу пізнання. Забігаючи дещо наперед, автори повторюють і в цій розвідці два уривки з раніше підготовленої статті одного зі співавторів, де йдеться про елітника.

Парадигмально-свідомісний психологічний аспект висвітлення теми склався таким чином, що свідомісна ознака потенційного елітника визначається у процесі аналізу об'єкта дослідження антропологізованого суб'єкта, а предмет дослідження (притаманна елітнику категорія свідомості) – при характеристиці проукраїнського демократично орієнтованого освіченого елітника. Примітивно прагматично аналізована й нині багатьма науковцями соціальна психологія з визначуваною у ній категорією соціальної свідомості порівняно повно висвітлена при характеристиці першої вади нинішнього функціонера у процесі розгляду категорії загальної психології свідомості.

Потенційний елітник у суверенній Україні, що демократизується, повинен порозумітися з уже сформованим європейським колегою. Зокрема, повинен сприйняти те, що парадигмально відтворена цивілізаційна еволюція соціального розвитку у Європі еволюційно підсумувалася формуванням демократичного суспільства, започаткованого фактично напівсекуляризованим протестантизмом, диференціацією світської й релігійної влади та запереченням не лише Бога, але й обожнюваного імператора, як і марксистського та націонал-соціалістського вождя й утвердження у кожному соціальному індивіді потенційного громадянина з бінарною ідеально-матеріальною підсвідомістю (свідомістю), за допомогою якої він взаємодіє з матеріально-ідеальною соціологізованою природою (ноосферою). Ця взаємодія спершу регулювалася первинним уособленим міфом дикуна, потім канонами певної релігії, а пізніше догмами протиставленого релігії цивільного суспільства і, нарешті, у демократичному суспільстві керується принципами синергетики. Регулюється у такому випадку взаємодія суб'єктів пошуком закономірностей гармонії функціонування самоорганізуючого суспільства освіченими проукраїнськими демократично орієнтованими елітниками. Надалі усе щойно підсумоване деталізується.

В основу теоретичного осмислення розв'язуваного у даній розвідці питання покладено основоположні тези одного з її авторів, висловлені ним при обґрунтуванні реформування вищої школи. Йдеться про теорію соціальної оптимізації вищої школи, інтегрованої в науку, в аспекті методології соціальної педології [7]. Вона у свою чергу відштовхується від принципів утверджуваної у сучасній гуманитарії, зокрема психології й лінгвістиці, когнітивної парадигми. Автори мають попередити своїх опонентів, що термінологічно визначена когнітивна парадигма своєю назвою етимологічно спрямовує на психологічну категорію мислення і ніяк на все ще не сприйнятую психологами офіційної науки чітко структурно не визначену свідомість.

Остаточно не визначена науково пострадянською російською й суверенною українською офіційною психологією категорія загальної психології свідомість, починаючи з імперського наступу на малоруську українську культуру, мову політикою самодержавства, православ'я та народності, а потім системною боротьбою з українським буржуазним націоналізмом й офіційною ліквідацією за наслідками сфабрикованих радянськими судами звинувачень культурних діячів, зокрема учених й письменників у післякоренезаційний період в Україні й ліквідацією викладачів, учителів поза Україною в РФ було визнано як реальність. До речі, релігією й повсякденною свідомістю сприйняті дух та душа авторами ототожнюються з виформованою віруючим М. Я. Гротом свідомістю.

Зрозуміло, що в такому разі аналітик-літературознавець повинен бути обізнаний зі свідомісно-психологічно-когнітивною теорією, оперувати категорією загальної психології свідомістю, знати змістову її структуру, мати уявлення про взаємодію у ній фізіологічного, емотивно-почуттєвого й соціального компонентів, усвідомлювати роль категорії гармонії, а відповідно категорії соціальної й етнічної свідомості, її співвідношення, уміти визначити свідомісно релігійну й мовну підсвідомість, власне клаптики релігійної й мовної підсвідомості у структурі цілісної категорії свідомості.

Авторами наголошується, що свідомісне тлумачення елітника фактично започатковане теоретичним спадком послідовників німецького психолога В. Вундта, кваліфікованих у радянський період неопозитивістами й кантіанцями М. Я. Гротом та Г. І. Челпановим. Безпосередньо аналіз категорії свідомості глибинно здійснений М. Я. Гротом у період його перебування на посаді викладача Історико-філологічного інституту у Ніжині [2–4]. Педагогічно триадна диференціація свідомості на фізіологічний (денотативний, психологічний почуттєвий (емотивний) та вольовий (соціально диференційований) компоненти стосовно формування випускників названої раніше Гімназії вищих наук та посталих на її основі фізико-математичного та юридичного ліцеїв зробив професор Х. А. Екеблад [18]. Поглибив свідомісну теорію професор Київського, а потім Московського університетів, керівник Інституту експериментальної психології Г. І. Челпанов [16; 17], фактично констатуючи триадний фізіолого-психосоціальний процес пізнання. Отже, авторами береться до уваги наукове визначення категорії загальної психології свідомості, сформульоване вітчизняним психологом М. Я. Гротом й деталізоване знову ж таки вітчизняним педагогом Х. А. Екебладом.

Складання трикомпонентної категорії свідомості починається фізіолого-психологічним відчуттям; те, психологічно опосередковуючись

та узагальнюючись, постає почуттям, а потім, започатковані природно-кліматичними змінами психологічні закономірності закладеною в організмі як органічній матерії зміною, продовжують змінюватись соціально. Процес пізнання розпочинається сформуванням відчуттів, їх зміною, супроводжуваною зміною почуттів, щоб, нарешті, на етапі мислення бути витісненим почуттям. Зрозумілою має бути зміна на всьому цьому етапі (перед і власне) мислення від наочно-дійового до конкретно-образного й кінчаючи понятійною його формою.

Цілком логічно, що трансформування фізіологічної взаємодії у бінарну практичну фізичну і її супровід ідеальну психічну реалізується через соціологізованого суб'єкта. Відповідно мова заходить про соціальну свідомість соціальної психології й етнічну свідомість етнічної психології. Соціальна свідомість (підсвідомість) – це антропологізована соціологізована категорія загальної психології свідомості. Якщо йдеться про свідомість, то, зрозуміло, мається на увазі соціальна свідомість.

На різних етапах соціально-економічного співжиття по-різному співвідносяться етнічна й соціальна підсвідомість (свідомість). Етнічна свідомість (підсвідомість) – це гармонізовані у процесі соціального співжиття матеріалізовані народною творчістю, мистецтвом, зокрема й усною народною творчістю природної звукової мови, закономірності співжиття соціально й регіонально диференційованих людей. Взагалі ж з тріадно витлумачуваною категорією свідомості пов'язуються (і її визначають) взаємозв'язані між собою категорії елітника та гармонії.

Цілком логічним стало розуміння того, що на певному етапі розвитку матерії об'єктивні її закономірності (точніше органічній матерії), антропологуючись і трансформуючись сформованою свідомістю від тваринної генетично зумовленої фізіологічної несвідомості через психологічну емотивну підсвідомість пересічного громадянина до соціально усвідомленого носія свідомості елітника [9; 10]. Вона в авторській теорії одного зі співавторів суб'єктивізований об'єкт трансформує у предмет його дослідження. Антропологічний аспект аналізу взаємодії індивіда із соціологізованим середовищем зобов'язує зважати на те, що навіть на найвищому її рівні вона завдячує опосередкуванню фізіологічного відчуття у психологічне почуття, яке на сучасному рівні цивілізації людини реалізується соціально сформованою у демократичному суспільстві естетичною категорією гармонії. Найперше, звернемо увагу, що соціологізована взаємодія людини з середовищем регулюється свідомісно категорією гармонії.

Категорія соціологізованої гармонії – це засіб смислового диференційованого розчленування опосередкованого емотивного

відчуття, що у процесі соціологізованої синтетичної (практичної й психічної) діяльності-взаємодії суб'єктів інформатизується. На високому цивілізаційному рівні людини він підсумовується еволюційно посталою звуковою природною мовою (у єдності з позавербальним її супроводом).

Гіпертрофована соціальна піраміда в ієрархічно-еволюційному художньому запереченні відтворюється засобами лінгвостилістики, власне стилістики тексту в обґрунтованих одним з авторів доповіді аспектах прагматики, парадигматики й синтагматики. До речі, лінгвостилістика трансформується у психосоціолінгвістику, яка спрямовує на трактування художнього тексту, оперуючи категорією загальної психології свідомістю, диференціювати повсякденно-побутову, художню й наукову моделі (картина) світу й, зрозуміло, зосередитися на художній. У творчій лабораторії геніального митця М. Гоголя вони органічно відтворені художньою моделлю. Комплексне дослідження виконується на теоретичній основі, підготовленої професором А. С. Зеленьком й опублікованої видавництвом НДУ імені Миколи Гоголя, у книзі [6].

Саме когнітивна лінгвістика, даючи можливість відтворити триадний фізіолого-психосоціальний процес пізнання (у категорії свідомості) зміною у формі і змісті природної звукової мови співвідношення почуттєвого й ментального компонентів, дає підстави розрізняти компоненти предметно-тематичних груп повсякденно-побутової, лексико-семантичні групи художньої, понятійні поля наукової моделі світу. В аспекті лінгвостилістичному концепти диференційовано членуються за глибиною процесу пізнання й виділяються предметні (матеріальні) та ідеальні концепти. Психологічно визначаються концепти на відчуттєвому, почуттєвому й соціальному (понятійному) рівнях пізнання.

Співробітниками колишньої кафедри російської мови й перекладу філологічного факультету НДУ імені Миколи Гоголя уже була спроба скласти прообраз частки повсякденно-побутової моделі, представлені низкою предметних концептів (назв одягу, їжі тощо). На сучасному етапі співробітники тієї ж секції уже в складі кафедри слов'янської філології, компаративістики та перекладу розпочали формування частки ідеальних концептів тепер уже прообразу художньої моделі, зокрема концептів мудрості, обов'язку, совісті, страху і т. ін.

У перспективі бачиться кількарічна творча робота з підготовки уже визначених і ще визначуваних концептів, що має підсумуватися спробою укласти словник концептів за зразком уже виданого В. В. Жайворонком ідеографічного словника [5].

Література

1. Вундт В. Проблема происхождения народов. Москва, 1912. 132 с.
2. Гротъ Н. Я. Психологія чувствованій въ исторіи и главныхъ основахъ. Санктъ-Петербургъ: Типографія императорской академіи наукъ, 1879–1880.
3. Гротъ Н. Я. Къ вопросу о реформѣ логики. Опытъ новой теоріи умственныхъ процессовъ: Издание Института Ф. А. Брокгауза въ Лейпцигѣ, 1882. 349 с.
4. Гротъ Н. Я. Къ вопросу о классификаціи наукъ (Научно-популярный этюдъ). Санктъ-Петербургъ: Типографія А. С. Суворина, 1889. 70 с.
5. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури. Київ, 2006.
6. Зеленько А. С. Проблеми семасіології в аспекті еволюції лінгвістичних парадигм (семантики прагматики, парадигматики і синтагматики): монографія. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2016. 355 с.
7. Зеленько О. А. Психологічне обґрунтування реформування вищої школи України, що реформується (Теорія соціальної оптимізації трансформування вищої школи, інтегрованої в науку, в аспекті методології соціальної педології (рукописи).
8. Ковальчук О. Г. Буття і страх: Етюд про Гоголя. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2009.
9. Костюк Г. С. К вопросу о психологических закономерностях. *Вопросы психологии*. 1955. № 1. С.18–28.
10. Костюк Г. С. Методологические и теоретические проблемы психологии / отв. ред. Е. В. Шорохова. М., 1988.
11. Самойленко Г. В. М. В. Гоголь і літератури народів СРСР. Ніжин, 1984.
12. Самойленко Г. В. Микола Гоголь і Ніжин. Ніжин, 2008.
13. Самойленко Г. В. Творча спадщина Гоголя на перетині епох. Ніжин, 2009.
14. Самойленко Г. В. Хроніка написання другого тому "Мертвих душ" Миколи Гоголя. Ніжин, 2012.
15. Самойленко Г. В. Ніжинський список "Мертвих душ" М. Гоголя. Ніжин, 2012.
16. Челпанов Г. И. Проблемы пространства в связи с учением об априорности и врожденности. Київ, 1896–1904. Ч. 1–2.
17. Челпанов Г. И. Введение в экспериментальную психологию. Москва, 1915.
18. Экебладъ Х. А. Опытъ обзорѣнія биолого-психологического изслѣдованія способностей челоуѣческаго духа. Москва, 1872. 462 с.

References

1. Wundt V. Problema proischojdeniya narodov. M., 1912. 132 s.
2. Grot N.Y. Psychologiya tcuwstwaniy w istorii I glawnych osnovach. Sankt- Petersburg: Tipographiya imperatorskoi academu nauk. 1879–1880.
3. Grot N.Y. K woprosu o reformje logiky. Opyt nowoj teorii umstvennyh processow: Izdaniye Instituta F.A. Brokgausa v Leipcige, 1882. 349 s.
4. Grot N.Y. K woprosu o klassificacii nauk (Nhevrija -populyarnyj etjud). – Sankt- Petersburg: Tipographija of A.S. Suworina, 1889. 70 s.

5. Zhayvoronok V.V. Znaki ukraïnskoi etnokultury, K., 2006.
6. Zelenko A.S. Problemy semasiologii v aspekti evolucii lingwistytcnych paradugm (semanticy, pragmatiky, paradigmaticy i syntagmaticy): monographija. Nizun: NDU im. M. Gogol, 2016. 355 s.
7. Zelenko O. A. Psichologiczne obgruntuwannia reformuwanija wyshtsoi shkoly Ukrainy, shtso reformujetsia (Theoriia socialnoi optimizatii transformuwanija wyshtsoi scholy, integrowanoi v nayku, v aspekti metodologii socialnoi pedologii) (Rucopys).
8. Kovalchuk O.G. Buttya I strach: Etyud pro Gogolua. Nizyn: NDY im. M. Gogol, 2009.
9. Kostyuk G.S. K woprosu o psychologiteeskich zakonmjemostyach/ Woprosy psychologii. 1955. № 1. s. 18-28.
10. Kostyuk G.S. Metodologiskiji I theoretceskije problemy opsyhologii / Otv. red. E.W. Shorohowa. - M., 1988.
11. Samoylenko G.V. Gogol i literatura narodiv SRSR. - Nizyn, 1984.
12. Samoylenko G.S. Mykola Gogol i Nizyn. - Nizyn, 2008.
13. Samoylenko G.V. Twortca spadshctyna Gogolja na peretynji epoch. Nizyn, 2009.
14. Samoylenko G.V. Chronika napysannija drugogo tomy "Mertwych dush" M.Gogola. Nizyn, 2012.
15. Samoylenko G.V. Nizynskiy spysok " Mertwych dush " by M. Gogol. Nizyn, 2012.
16. Chelpanov G.I. Problemy prostranstwa v svjazi utceniem ob apriornosti I vrazdionnosti. T c.1-2. K., 1896–1904.
17. Chelpanov G.I. Vvedenie v ekspermentaljny psihologiu . M., 1915.
18. Ekeblad Ch.A. Opyt obozrenija biologo-psichologitceskogo izslidowanija sposobnostij tcelovetceskagu ducha. M., 1872. 462 s.

А. С. Зеленько

доктор филологических наук, профессор кафедры славянской филологии и компаративистики и перевода Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя

А. А. Зеленько

кандидат медицинских наук, доцент кафедры общей психологии Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Николай Гоголь и художественный контекст в аспекте когнитивной психологии и лингвистики

В статье обосновывается новый подход в исследовании творческого наследия и жизни выдающегося русского писателя Николая Гоголя. С этой целью авторы используют когнитивную психологию и лингвистику. Они констатируют, что он вырос на Украине, знал украинское народное творчество и историю страны. Во время учебы в Гимназии высших наук общался с демократически ориентированными преподавателями и сформировался под их влиянием. Об этом свидетельствует его участие в студенческом движении. После окончания учебного заведения приехал в столицу. Там надеялся стать чиновником или артистом. Он мечтал

также стать писателем. Но без посторонней поддержки оказался в тупике. Был завербован жандармским управлением.

Его мировоззрение было противоречиво. Обусловлено оно было его положением. Демократическая направленность юности столкнулась с непривлекательной реальностью. Писатель видел глубокие противоречия в функционировании общества. Эти противоречия усложнились выявленным им шовинизмом власти к приобщенной Украине. Писатель в своем творчестве воссоздал свою мировоззренческую эволюцию написанием нескольких циклов. Он констатирует острые как социальные, так и национальные противоречия. Демократические взгляды и имперская политика в аспекте идеологии православия, самодержавия и народности обусловили творческий кризис, его носителя украинского этноса, который стал проводником российского шовинизма.

Ключевые слова: Гоголь, гоголеведение, судьба, когнитивная лингвистика, психология, сознание.

A. S. Zelenko

doctor of philology, science professor Nizhyn Mykola Gogol State University

O. A. Zelenko

candidate of medical sciences, associate professor of Kyiv National University by name Taras Shevchenko

Mykola Gogol and the artistic context in the aspect of cognitive psychology and linguistics

The article substantiates the new approach in the study of the creative heritage and life of the outstanding Russian writer Nikolai Gogol. To this end, the authors use cognitive psychology and linguistics. They state that he grew up in Ukraine, knew Ukrainian folk art and the history of the country. While studying at the gymnasium of higher sciences, I communicated with democratically oriented teachers and formed under their influence. This is evidenced by his participation in the student movement. After the end of the training event, he came to the capital. There he hoped to become an official or an artist. He also dreamed of becoming a writer. But without outside support, he was stumped.

His worldview was controversial. That was due to his position. The democratic orientation of youth has faced the unattractive reality of today. The writer saw deep contradictions in the functioning of society. These contradictions were complicated by the authorities revealed by him to Ukraine. The writer in his work recreated his ideological evolution by writing several cycles. Over time, he ascertains acute both social and national contradictions. Democratic views and imperial politics in the aspect of the ideology of Orthodoxy? autocracy and nationality led to the creative crisis of the media, its Ukrainian ethnos, which became the conductor of Russian chauvinism. In the of devoted to Alexander Zelenko monograph, the reforming of the higher school of Ukraine, an attempt is made to reinterpret the creative crisis and the fate of the whole Classic of Russian Literature by Nikolai Gogol. The authors states that the worldview contradictions, in particular complications in the writer, the bearer of the ethnic subconscious of the Ukrainian, against the socio-functional awareness of him as the bearer of the great-power ideology of autocracy, orthodoxy and nationality, caused the writer's tragedy.

Key words: Gogol, Gogol studies, fate, cognitive linguistics, psychology, consciousness.